

Det går att förhindra språkdöden

Per-Åke Lindblom. Foto: Privat

UNESCO förutspår att enbart 10 procent av världens språk kommer att överleva de närmaste 100 åren och har därför samlat de hotade språken i en atlas på nätet. Atlasen innehåller 2400 av världens språk, som redan är i överhängande fara för att dö ut.

Nu måste man naturligtvis ta alla sådana prognoser med en nypa salt, eftersom en prognos till exempel inte kan förutse vilka motåtgärder som dessa uppgifter kan leda till, både bland de berörda och bland myndigheter, språkvetare och språkvänner. Men språk dör faktiskt ut och ibland vet man också vem den sista talaren var. Det gällde eyak i Alaska för två år sedan och det gäller också aka-bo.

I slutet av januari dog Boa Senior, den sista talaren av detta språk, ett storandamanesiskt språk som talades på nordön i den andamanesiska ögruppen i Bengaliska viken. Hon kände sig mycket ensam på slutet, eftersom hon inte kunde tala med någon annan på sitt modersmål. Av de tio ursprungliga storandamanesiska språken har bara aka-jeru överlevt, men antalet modersmålsanvändare har krympt till ett femtiotal individer. Tre andra andamanesiska språk som jarawa, onge och sentinelesiska, som inte ingår i den storandamanesiska gruppen, har kanske 500-600 talare totalt idag.

Förvisningsort för upproriska

De tidigaste arkeologiska bevisen för en mänsklig bosättning på Andamanerna är cirka 2 200 år gamla, men genetiska, kulturella och lingvistiska indikatorer tyder på att öarna har varit bebodda i 30 000 till 70 000 år. I princip fick ögruppen vara i fred ända till 1600-talet, då öarna intogs av den indiska Marathadynastin, som också inrättade en flottbas där. När britterna tog herraväldet över ögruppen 1858, fanns det omkring 7 000 invånare på Andamanerna och de angränsande Nicobarerna. Britterna använde Andamanerna som landsförvisningsort för upproriska indier. Japan ockuperade öarna under andra världskriget, eftersom de ligger närmare Burma än Indien. Idag bor det ungefär 360 000 människor, huvudsakligen av indisk härkomst, inom det territorium som omfattar Andamanerna och Nicobarerna och som befinner sig under indisk överhöghet.

De flesta språk dör ut på grund av språkanvändarna kolliderar med språkanvändare som är fler till antalet och dessutom teknologiskt, särskilt militär-teknologiskt, överlägsna. Det var naturligtvis detta som hände andamaneserna. De fördrevs eller dödades, eller smittades av okända sjukdomar som inkräktarna förde med sig, och till sist reducerades de till en folkspillra.

Rör andamanesernas öde oss i ryggen? Inte, om vi liksom Marian Ra-

detzki, professor i ekonomi, ser språk enbart som ett kommunikationsmedel och ju fortare alla talar engelska, desto bättre. Men om vi anser att alla språk – liksom människor – är unika och har ett egenvärde, så ställer sig frågan annorlunda. Ett språk skänker identitet åt individen och innebär en brygga bakåt till familjen, släkten, traditionen, kulturen och historien. Ett språk är summan av människors gemensamma erfarenheter. Språk är därför inte en samling objektiva etiketter utan ett sätt att se på livet och verkligheten. Språk är egentligen inte helt översättningsbara. När ett språk dör, dör en värld.

Bolivia – 37 språk nu officiella

Det går att förhindra språkdöden. Företrädare för hotade språk måste kämpa för sina språks överlevnad; utan kampvilja från deras sida, är språken förlorade. Men storsamhället och företrädare för större språk måste också upphöra med all repression och alla trakasserier gentemot minoritetsspråk och i stället inta en generös attityd och till och med aktivt understödja de hotade språkens överlevnad. På hemmaplan gäller det till exempel vissa samiska varieteter, som är starkt hotade, på grund av storsamhällets tidigare repression eller arrogans. Idag finns det sent omsider en minoritetsspråkslag i Sverige och regeringen har också nyligen avsatt tre miljoner för revitaliseringsinsatser. Det är en början.

Repressionen mot ett minoritetsspråk kan ta sig många olika uttryck. När Hilaria Supa och Maria Sumire 2006 tog till orda på quechua, ett språk som talas av fyra miljoner människor i Peru, i det peruanska parlamentet, förvägrades de detta. De tillkämpade sig så småningom denna rätt, men fortfarande omtalas deras ståndaktighet i nedsättande ordalag av peruansk press och av andra parlamentsledamöter. Bolivia, där också quechua talas, har som bekant gått en annan väg. Inte mindre än 37 språk blev i somras officiella i Bolivia.

Skyr omvärlden

Nio av tio storandamanesiska språk har alltså oåterkalleligen gått förlorade. Det språk som förmodligen har störst möjlighet att överleva av språken på Andamanerna är sentinelesiska, som talas på en egen, isolerad ö. Invånarna skyr dessutom alla kontakter med omvärlden. Ja, så till den milda grad att lingvisterna misslyckats med att tillfredsställande beskriva språket. Men i princip är det tragiskt om språklig mångfald kräver att språken isolerar sig från varandra.

Per-Åke Lindblom
Medlem i nätverket Språkförsvaret